ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 15.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 15.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 15.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43, Termez city.
Phone: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ULUQOV NOSIRJON MUHAMMADALIYEVICH,
SOLIXO'JAYEVA HAVASXON ZOKIRJANOVNA
O'zbek va turk bayramlarining leksik-semantik tasnifi hamda etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili 7

МАХМАРАИМОВА ШОХИСТА ТУХТАШЕВНА
Биз нега сўкинамиз? (ёки ҳақоратнинг нейролингвистик табиати) 10

ALIMOVA ZARIFAXON VAXOBOVNA
Alisher Navoiyning "Saddi Iskandariy" dostonidagi fors-tojikcha gidronimlarning
semantik va funksional xususiyatlari 16

ASADOV TO'LQIN HAMROYEVICH,
MARDONOVA SARVINOZ ORIPOVNA
O'zbek tilshunosligida ravishga nisbat beriluvchi oraliq ma'no ifodali affikslar tadqiqi xususida 20

FAYZIYEVA XADICHA CHORIYEVNA
Surxondaryo o'zbek shevalarida bolalar o'yinlarining nomlari 24

BOTIROVA MAXLIYO
O'zbek tilida reklama matnlarining morfologik xususiyati 28

VAFOYEVA MUXAYYO YULDOSHEVNA
O'zbek lingvomadaniyatida «Intizorlik» frazeosemantik guruhi 33

RAXIMOVA UMIDA DJUMAYEVNA
Kasb ohangi nutqda qanday jaranglaydi? 37

SARBAROVA DILNOZA NOSIRJON QIZI,
BABAYEVA SURAYYO ERGASHOVNA,
JUMAYEVA ANORXOL CHAMAN QIZI
O'zbek tilshunosligida zamon kategoriyasining nazariy asoslari 39

TESHABOYEVA GULNOZA
O'zbek tilida "Qora" rangini ifodalovchi sifatlarda mazmuniy sinkretizm 42

SAMIYEVA SURAYYO ORIPOVNA
Evfememik vositalarning funksional uslubiy xususiyatlari 47

PO'LATXONOVA HILOLAXON SHUHRATXON QIZI
Neurolinguistic and linguocognitive features of speech manipulation in cyberspace 50

SOBIROVA FERUZA
Saylov targ'ibot diskursida pragmatik belgilar 54

QURBONOVA MUHARRAM JURABEKOVNA
Xurshid Davron she'riyatida murojaat gaplarning qo'llanilishi 58

ABDUG'ANIYEVA ZEBUNISO
Ilmiy diskursning institutsional-kommunikativ tabiati 61

BADALOVA MUAZZAM
Kibermuloqotda nutq aktlari va etik me'yorlar: ingliz va o'zbek tillari qiyosiy tahlili 65

ERGASHOVA YASMINA,
XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Neologizmlar klassifikatsiyasi 67

МУНДАРИЖА

O‘ROZBOQOVA MAHLIYO IMOMNAZAR QIZI
Xalq og‘zaki ijodi namunalarida takrorlarning qo‘llanilishi 71

MURODQULOVA IRODA SHAROFIDDINOVNA
Dostonlarda ornitonimlarning majoziy ma’no ifodasi 74

NURMATOVA SABRINA JAXONGIR QIZI
«Devonu lug‘otit turk» va «Qutadg‘u bilig» asarlarida qora rangning qo‘llanilishi 78

OCHILOVA MUXLISA ABDURAXMON QIZI
Badiiy diskursda kinoya nutqiy aktining pragmatik xususiyatlari 81

РАХМАТУЛЛАЕВА БАРНО ЗАФАР КИЗИ
Экзотическая лексика как маркер культурной идентичности персонажей
(на материале романа Г. Яхиной «Зулейха открывает глаза») 85

RUSTAMOVA NIGORA RUSTAM QIZI
O‘zbek tilida duolar va olqishlarning lingvomadaniy talqini 89

ABDINAZAROVA GULISTON MUZAFFAR QIZI,
KHUJANOVA OZODA TOJIYEVNA
Conceptualization of love in uzbek and russian literary discourse:
a comparative cognitive-semantic and axiological analysis 93

O‘RMONOVA DURDONAXON TAVAKKALJON QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida “Tinchlik” konseptining o‘xshash va farqli jihatlari 97

ADABIYOTSHUNOSLIK

MUHIDDINOVA BADIA MUSLIHIDDINOVNA,
AXMEDOVA BAXTIGUL XAITMUROT QIZI
Qardosh xalqlar dostonlarida farzandsizlik motivi 101

RAXIMOVA NODIRA
Pastish, parodiya, travestiya, nazira va tatabbu’da intertekstual birliklarning
ifodalanish mexanizmlari va tipologik farqlari 104

MAMIROVA MAMLAKATXON ILHOMJON QIZI
Nasriy asarda ramziylik 111

КУЗИМУРОДОВА ЛОБАР МУРОТОВНА
Образ маленького человека в повести л.улицкой «Сонечка» 115

XOTIRA

Yuraklarda yashayotgan inson
Marhum tilshunos olim Ro‘ziqul Normurodovning
65-yillik porloq xotirasiga bag‘ishlanadi 119

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

QARDOSH XALQLAR DOSTONLARIDA FARZANDSIZLIK MOTIVI

Muhiddinova Badia Muslihiddinovna,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti professori, filologiya fanlari doktori

Axmedova Baxtigul Xaitmurot qizi,
Sharof Rashidov nomidagi Sam Samarqand davlat universiteti filologiya fakulteti magistranti

Motiv, kengroq ma'noda, madaniy hodisa sifatida folklorga tegishlidir. Folklor olami motivlar bilan ifoda etiladigan cheksiz, motivlar to'plamidan iborat. Motivni folklor syujetining muhim elementi sifatida ajratib ko'rsatgan va motiv nazariyasining asoslarini yaratib bergan A.N.Vaselovskiy davridan buyon folklorshunoslik fani motiv bilan bog'liq bir qancha tadqiqotlarni amalga oshirdi. A.N.Vaselovskiy allaqachon motivni syujetni tashkil qiluvchi asosiy unsur sifatida tushungan. Folklorshunos B.N.Putiov esa «Motiv *syujetni vujudga keltiradi, u syujetlar sistemasining elementidir*»[1], - deya ta'rif bergan. Xalq og'zaki ijodi turli xil motivlarga boy bo'lib, shulardan biri farzandsizlik motividir. Turkiy xalqlar mentalitetida farzand avlod davomchisi, oilaning barqarorligi va jamiyatning mustahkamligi ramzi hisoblanadi. Shu sabab farzandsizlik holati ko'p hollarda fojea, sinov yoki ilohiy imtihon sifatida talqin etiladi. Ayniqsa, xalq dostonlarida farzandsizlik motivi syujetning boshlanish nuqtasi bo'lib, qahramonning tug'ilishi kelajakdagi qahramonliklarga asos vazifasini bajaradi. Quyida turkiy xalqlar dostonlaridagi farzandsizlik motivini qiyoslashga harakat qilamiz.

1. Ota-onaning farzandsizlik holati:

1) O'zbek xalq dostonining gultoji bo'lmish «Alpomish» dostoni Bo'ybo'ri bilan Boysarining to'yda farzandsizligi sabab hurmatsizlikka uchrashi bilan boshlanadi:

Biylarning ko'nglini xushlamadi, otini ushlamadi, ostiga libos tashlamadi; osh tortdi, suzgan tovoqni choshlamadi; osh tortganda oshning ketini-betini tortdi. Biylar buning sababini so'rashganda, o'n olti urug' Qo'ng'irot elida payga betdan turib bir chapanitab boyvachchasi aytdi: – Ey, Boybo'ri bilan Boysari! Bu to'y o'g'illining o'g'lidan qaytadi, qizlining qizidan qaytadi, sening nimangdan qaytadi?![2]

2) O'zbek qahramonlik dostonlaridan yana biri bo'lmish «Rustamxon» dostonida Oqtosh yurtining hukmdori Sultonxonning uch xotini bo'lsa-da farzandi bo'lmaydi. Bir kuni Sultonxon o'lganidan keyin bu podshohlikning beega qolishini o'ylab, amaldorlarini yig'ib shunday deydi:

Amaldorlar, quloq soling dodima,
Men kuyib yonaman o'z o'tima,
Menda endi biror farzand bo'lmadi,
Endi ega bo'nglar Oqtosh yurtima.
Befarzandman, o'z holimni bilaman,
Podshohlik, davlatni nima qilaman.
Tarki dunyo qilib qalandar bo'lib,
G'arib bo'p qolgan umrim o'tkaraman.[3]

Qirg'iz xalqining qahramonlik eposi «Manas» dostonida Jaqip saltanati ortib, hisobsiz boyib, yoshi ellikga kelsa hamki ikki ayolidan bitta ham farzandi yo'qligi aytiladi. U farzandlilarni ko'rganda o'zidan orlanib, xudoga zorlanib, bo'yniga hurjun ortib, mozorlarga sig'inib otam deb yo'qlaydigan farzand tilashi bayon qilinadi:

Жараткандан көп тилейм,
Менин бала күтөр чамам жок.
Кудайдын кылган ишине
Муну көтөрбеске чара жок.[4]
Tarjimasi:
Yaratgandan ko'p tiladim,
Farzand ko'rish imkonim yo'q.
Xudoning qilgan bu ishini,
Ko'tarmaslikdan o'zga chora yo'q.

Bu satrlar Jaqibning moddiy boylik va ijtimoiy mavqey farzandning o'rnini to'la qoplay olmasligini

[1] Solijonov Y. Qo'chqarov O'. Adabiyotda motivning o'rganilish tarixi // Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences. – 2023. – № 3. – B. 1018.
[2] Fozil Yo'ldosh o'g'li (aytuvchi). Alpomish: Xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Zukko kitobxon, 2023. – B. 6 -7.
[3] Fozil Yo'ldosh o'g'li (aytuvchi). Rustamxon: Xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Cho'lpon, 2007. – B. 5.
[4] Саякбай Каралаев варианти. Манас. – Бишкек: Турар, 2010. – Б. 7- 9.

ko'rsatadi. Shunay kunlarning birida ovuliga yaqin yerdan unga Akimbek deganning Mengdiboy ismli o'g'li uchrab, Jaqipdan xafaligining sababini so'raydi. Unga ham javob qilmay, Jaqip qattiq yig'lagan holda otini ham bog'lamay uyiga kiradi. Nima bo'ldi degan boybichchasi Chiyirdiga xotini tug'mas, o'zi quvbosh ekanligidan orlanganini aytib, noroziligini bildirib, uyning to'riga yotib oladi. Farzandi yo'qligi sabab u doimiy ruhiy azob, qayg'u va ichki iztiroblarni boshdan kechiradi: Farzandsizlik – nafaqat shaxsiy muammo, balki ularning jamiyatdagi o'rni va merosi masalasiga ham ta'sir qiladi.

3) O'g'uz turk dostoni «Kitobi Dede Korkut»da Xonlar xoni Bayindirxon yilda bir marta to'y qilib, O'g'uz beklarini mehmon qilardi. Yana to'y qilib, bir joyga oq o'tov, boshqa joyga qizil o'tov, yana bir joyga qora o'tov tiktirdi. «Kimning o'g'il-qizi bo'lmasa, qora o'tovga kiriting, ostiga qora kigiz to'shang, oldiga qora qo'y yaxnasini qo'ying, yesa yesin, yemasa, tursin, ketsin»,– dedi. «O'g'li borni oq o'tovga, qizi borni qizil o'tovga o'tqazing, o'g'il-qizi bo'lmaganni Alloh Taolo qarg'agan, biz ham qarg'aymiz; bilsin»,– dedi. O'g'uz beklari birin-ketin kelib, jam bo'la boshladilar. Dirsaxon degan bekning o'g'il-qizi yo'q edi. U ham qirq yigitini yoniga olib, Bayindirxonning ziyofatiga keladi. Bayindirxonning yigitlari Dirsaxonni qarshiladilar, olib kelib, qora o'tovga joylashdi. Ostiga qora kigiz to'shab, oldiga qora qo'yning yaxnasini qo'ydi.[1]

4) Bir kuni Ich O'g'uz, Dish O'g'uz beklari Bayindirxonning suhbatiga taklif etildi. Boybo'rabek ham Bayindirxoning suhbatiga kelgan edi. Bayindirxonning qarshisida qoragina o'g'li Qorabudoqbek suyanib o'tirgandi. O'ng tomonidan Qozon o'g'li Uruz joy olgan edi. So'l tomonida Qaziliq Bahodir o'g'li bek Yaganak o'tirdi. Boybo'rabek bularni ko'rib, farzandsizligi uchun oh urdi. Aqli boshidan uchib, ho'ngho'ng yig'ladi. Buni ko'rgan Ulug' O'g'uzning orqasi, Bayindirxonning kuyovi Salur Qozon yo'g'on tizzasi ustiga cho'kdi. Boybo'rabekning yuziga boqib, nega yig'layotganligini so'radi. Boybo'rabek aytur: «Xon Qozon, nega yig'lamay, nega bo'zlamay? Suyanadigan o'g'lim yo'q, tayanadigan qardoshim yo'q. Alloh Taolo meni qarg'agan ko'rinadi. Beklar, toj-u taxtim uchun yig'layman. Bir kuni o'lsam, elimda, yurtimda kimsam qolmaydi».

5) Qirg'iz dostonlaridan «Eshimkul menen Zuura» dostonida Karmish ismli boyning ikki o'g'li bor edi: Eshimkul va Ko'cho'rbay. Katta o'g'il Eshimkulga Karmish o'zi xohlab xotin topib berdi va mulkni ularga ajratdi. Kichik o'g'il Ko'cho'rbay esa boylik va mol-mulkka ega bo'ldi. Karmishning qariligi yetib, u vafot etdi. Shundan so'ng, Ko'cho'rbay xalq orasida hurmatli boyga aylandi. U uch xotin oldi va ulardan olti farzand ko'rdi. Katta aka Eshimkul esa turmushdan norozilikda yashardi,Chunku uning farzandi yo'q edi. Bir kuni Eshimkul va uning xotini Zuura Ko'cho'rbayning bir farzandini farzandlikka olib, mehr bilan parvarish qilishga qaror qilishadi, ammo Ko'cho'rbay uyidan Eshimkul va Zuurani quvib chiqarib, farzandini bermasligini aytib ularni qattiq xafa qiladi. Bunga chidolmay, Eshimkul va Zuura farzand ko'rish umidi bilan uzoq safarga otlanadilar.

Балалуу эл той кылат,
Менин баладан багым байланган.
Эл ичинде барбы экен,
Мен сыяктуу зарланган.[2]
Tarjimasi:
Farzandli xalq to'y qiladi,
Men esa farzand umididaman.
Xalq orasida bormi ekan,
Men kabi azob chekkanlar.

2. Ilohiy tug'ilish:

1) «Alpomish»da Biylar to'yda xafa bo'lishadi va farzand so'rab Shohimardon pirning ravzasiga borishadi. Olib borgan narz-niyozini shayxlarga berib, ravzada tunab yotishadi. Oradan bir kam qirq kun o'tganda, ravzadan ularga farzand berilmasligi haqida xabar keladi, ammo biylar yana umid qilib ravzada yotaverishadi. Qirq kundan so'ng yana ravzadan ovoz kelib, xudo ularga farzand berganligining xabarini beradi. Shunday qilib, ular farzandli bo'lishadi.

2) Amaldorlar Sultonxonning gaplarini eshitib, o'zaro maslahat qilib, juma namozidan so'ng sallasini bo'yniga solib so'fi-yu darveshlardan duo tilab tursa olloh farzand berishi mumkinligini aytishadi. Sultonxon shunday qiladi va tez orada o'rtancha xotini Xuroyim homlador bo'ladi.

3) Ollohdan farzand tilab ko'p duo qilingach, bir kuni Jaqip, Chiyirdi va uning ikkinchi ayoli Bakdoolot bir-biriga o'xshash, hosiyatli tushlar ko'rishadi. Shu payt Jaqipning bog'lanmay qolgan otini quvib ketgan Mengdiboy uyiga qaytmaydi. Uning onasi Kanimjan xavotirlanib, uxlab yotgan Jaqipni uyg'otishni Chiyirdidan talab qiladi. U jahli chiqib: «O'g'limni topib ber, agar unga biror narsa bo'lsa, dunyo molingni ham mensimayman», deya keskin gapiradi. Shundan so'ng Chiyirdi, Bakdoolot va Jaqip ko'rgan tushlari haqida gaplashishadi. Chiyirdi yaxshi tushlar alomati sifatida qirq-ellik mol so'yib, to'y qilishni taklif etadi. Bakdoolot esa bundan ham ko'proq – sakson mol so'yib, katta to'y berishni aytadi. Jaqip yo'lda yana Kanimjanga duch keladi. U Jaqipni qattiq koyib, yo'qolgan bolasini topishni talab qiladi. Shundan

[1] Boboxon Muhammad Sharif (Tarj). Kitobi Dada Qo'rqut. – Boku: Nusxa, 2022, – B. 49.
[2] Акматалиев А. Эшимкул менен Зуура. – Бишкек: Шам, 2002. – Б. 6.

keyin Jaqip Mengdiboyni izlab yo'lga tushadi. U Ak-Otok degan joyga yetib borganda, ustiga oq yo'lbars terisi yopilgan o'z otini ko'radi va bolani yirtqich yeb qo'ygan bo'lishi mumkin deb qo'rqadi. Ammo shu payt o'rmondan Mengdiboy sog'-salomat chiqib kelib, salom beradi. Mengdiboyning aytishicha, u otning izidan borib, qirq nafar bola bilan uchrashgan va tun bo'yi ular bilan o'ynagan. Bolalar o'zlarini Jaqipning farzandlari deb tanishtirishgan. Ulardan biri yo'lbarsni o'ldirib, terisini otning ustiga yopib qo'yganini ham aytadi. Bu gaplarni eshitganlar hayratda qolishadi. Shu voqealar ketma-ketligi bejiz emasligini anglagan Jaqip katta to'y uyushtiradi. Oradan ko'p o'tmay, Chiyirdi homilador bo'ladi.

4) «Dede Korkut»da Xafa bo'lib uyiga qaytgan Dirsaxon xotiniga bo'lgan voqeani aytadi. Rafiqasi unga shunday maslahat beradi:

Hoy Dirsaxon, menga g'azab aylama!
Injib, achchiq so'zlar so'ylama!
Shartta o'rningdan turgil!
Ola chodiring yer yuziga tiktirgil!
Otdan ayg'ir, tuyadan bug'ro, qo'ydan qo'chqor so'ydirgil!
Ich O'g'uz-u, Dish O'g'uz beklarini darhol uyga chaqirgil!
Och ko'rsang, to'ydir, yalang'och ko'rsang, kiydirgil!
Qarzi borni qarzidan qutqargil!
Tepa kabi go'sht yig', ko'l kabi qimiz sog'dir!
Katta to'y qilib, hojat tilagil!
Bo'lurkim, bir duolining olqishi-la,
Tangri bizga bir botir o'g'il berar, – dedi.[1]

Dirsaxon xotinining so'ziga kirib, katta to'y berdi, hojat tiladi. Otdan – ayg'ir, tuyadan – bug'ro, qo'ydan – qo'chqor so'ydiradi. Ich O'g'uz, Dish O'g'uz beklarini mehmonga chaqiradi. Och ko'rsa, to'ydiradi, yalang'och ko'rsa, kiydiradi. Qarzi borni qarzidan qutqaradi. Tog'day go'sht yig'adi, ko'l kabi qimiz sog'diradi. Xaloyiq qo'l ko'tarib, duo qiladi, hojat tilaydi. Bir duolining duosi ijobat bo'lib, Alloh Taolo unga zurriyot beradi, xotini homilador bo'ladi, bir necha vaqtdan keyin bir o'g'lon tug'adi.

5) Ulug' O'g'uz beklari ko'kka yuzlangan holda, qo'l ko'tarib, ollohdan Boybo'raga farzand so'rab duo qiladilar. U zamonlarda beklarning olqishi olqish, qarg'ishi qarg'ish edi. Duolari mustajob bo'lguvchi edi. Beklar duo qilishadi. O'shandan keyin ancha zamon o'tib, alloh taolo Boybo'rabekka bir o'g'il beradi.

6) Eshimqul bilan Zuura yurtdagi barcha shayxlar va avliyolarga uzoq yillar davomida xizmat qilishadi. Oxir-oqibat bir tabib bilan uchrashib qolishadi. Tabib ularni davolaydi va natijada Zuura homlador bo'ladi.

Mazkur maqolada, farzandsizlik motivi avvalo, epik syujetning boshlanish nuqtasi sifatida xizmat qiladi. Ko'rib chiqilgan «Alpomish», «Rustamxon», «Manas», «Dede Korkut» hamda «Eshimkul menen Zuura» dostonlarida voqealar aynan ota-onaning farzandsizligi bilan boshlanib, keyingi rivoj uchun asos yaratadi. Bu esa motivning syujetni harakatga keltiruvchi kuch ekanini tasdiqlaydi. Shuningdek, farzandsizlik motivi nafaqat individual fojiaviy holat, balki jamiyatning muhim ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Turkiy xalqlar tafakkurida farzand –avlod davomchisi, oilaning mustahkamligi va ijtimoiy mavqening asosiy belgisi sifatida talqin qilinadi. Shu sababli farzandsizlik qahramonlar uchun nafaqat ichki iztirob, balki jamiyat oldidagi «kamchilik» sifatida baholanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mazkur motiv ko'pincha ilohiy sinov sifatida talqin etiladi. Qahramonlar yoki ularning ota-onalari uzoq vaqt sabr qiladi, duo qiladi, sadaqa beradi, xalqqa yaxshilik qiladi yoki muqaddas joylarga borib iltijo qiladi. Natijada farzandning tug'ilishi mo'jizaviy tarzda yuz beradi. Bu esa xalq og'zaki ijodida inson taqdiri ilohiy kuch bilan chambarchas bog'liq ekanini ko'rsatadi. Bundan tashqari, farzandsizlik motivi orqali epik qahramonning kelajakdagi buyukligi ham oldindan asoslab qo'yiladi. Ya'ni, qahramon oddiy emas, balki uzoq kutilgan, ilohiy inoyat bilan tug'ilgan shaxs sifatida tasvirlanadi. Bu esa uning keyingi qahramonliklari va alohida maqomini badiiy jihatdan asoslashga xizmat qiladi. Umuman olganda, qardosh xalqlar dostonlaridagi farzandsizlik motivi:

a) sujetni boshlab beruvchi asosiy kompozitsion unsur;
b) ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarning ifodachisi;
c) insoniy iztiroblar va ruhiy kechinmalar tasviri;
d) ilohiy sinov va e'tiqod ramzi:
e) qahramon obrazini ulug'lash vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Rezyume. Mazkur tadqiqot turkiy xalqlar dostonlarida uchraydigan farzandsizlik motivining o'rni va ahamiyatini qiyosiy asosda tahlil qiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bu motiv ko'pincha voqealarning boshlanishiga sabab bo'lib, syujet rivojiga turtki beradi. Farzandsizlik orqali jamiyatdagi qadriyatlar, avlod davomiyligi haqidagi qarashlar va insonning ichki kechinmalari ifodalanadi. Ko'p hollarda u ilohiy sinov sifatida talqin qilinib, farzand tug'ilishi duo va mo'jiza bilan bog'lanadi. Shu jihatdan ushbu motiv qahramon obrazini yoritish va asarning umumiy mazmunini ochishda muhim o'rin tutadi.

[1] Ruzimboyev S.R. Kitobi Dadam Qo'rqut. – Urganch, 2019. – B. 10-11 b.

Resume. This study examines the role of the childlessness motif in Turkic epics through a comparative approach. The results show that this motif often marks the beginning of the narrative and influences the development of events. It reflects social values, ideas about lineage continuity, and human emotional experiences. In many cases, childlessness is seen as a divine test, and the birth of a child is associated with prayer and miracle. Therefore, this motif plays an important role in shaping the hero's image and conveying the overall meaning of the work.

Резюме. Данное исследование посвящено сравнительному анализу мотива бездетности в тюркских эпосах и его роли в развитии сюжета. Результаты показывают, что этот мотив часто служит началом повествования и определяет дальнейшее развитие событий. Через него раскрываются общественные ценности, представления о продолжении рода и внутренние переживания человека. Бездетность нередко рассматривается как божественное испытание, а рождение ребенка связывается с молитвой и чудом. Таким образом, данный мотив играет важную роль в раскрытии образа героя и общего содержания произведения.

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

PASTISH, PARODIYA, TRAVESTIYA, NAZIRA VA TATABBU'DA INTERTEKSTUAL BIRLIKLARNING IFODALANISH MEXANIZMLARI VA TIPOLOGIK FARQLARI

Raximova Nodira,
Navoiy davlat universiteti
ingliz tilshunosligi kafedrasi katta o'qituvchisi

Adabiy matnlarni chuqur tahlil qilishda intertekstuallik nazariyasi muhim o'rin tutadi. Bu nazariya matnlarni mustaqil obyekt sifatida emas, balki boshqa matnlar bilan doimiy muloqotda bo'lgan tizim sifatida tushunishga imkon beradi. Intertekstuallik orqali matn ichidagi boshqa matnlarga ishoralar, alluziyalar, stilistik o'xshashliklar va iqtiboslar aniqlanadi. Ushbu yondashuvning nazariy asoslari, avvalo, M.M. Baxtinning dialogizm konsepsiyasiga borib taqaladi. M.M. Baxtin har qanday nutq birligining boshqa nutq va matnlar bilan uzviy bog'liqligini ta'kidlab, matnlar o'rtasidagi doimo dialog mavjudligini ilgari suradi.[1] Uning fikriga ko'ra, hech bir matn yakka holda mavjud bo'la olmaydi, balki u oldingi va keyingi matnlar bilan o'zaro aloqada shakllanadi.

Keyinchalik Y. Kristeva ushbu g'oyalarni rivojlantirib, «intertekstuallik» terminini ilmiy muomalaga kiritdi. Y. Kristevaga ko'ra, har bir matn «iqtiboslar mozaikasi» bo'lib, u boshqa matnlarning o'zlashtirilishi va transformatsiyasi natijasida yuzaga keladi.[2] Shu bois, matnni anglash jarayonida uning ichki tuzilishidan tashqari, boshqa matnlar bilan bog'liqligini ham hisobga olish zarur bo'ladi. Demak, intertekstuallik nazariyasi badiiy matnni ko'p qatlamli, murakkab va o'zaro aloqador tizim sifatida talqin qilish imkonini beradi.[3]

[1] Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. – Москва: Советский писатель, 1972. – 504 с.
[2] Kristeva Y. Word, Dialogue and Novel // The Kristeva Reader. – New York: Columbia University Press, 1986. – P. 34–61.
[3] Kristeva Y. Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art. – New York: Columbia University Press, 1980. – 305 p.